

Fornleifaskráning í landi Tungufells í Lundarreykjadal

Elín Ósk Hreiðarsdóttir

**Fornleifastofnun Íslands
FS198-03041
Reykjavík 2003**

© Fornleifastofnun Íslands
Bárugötu 3
101 Reykjavík

Sími: 551 1033
Fax: 551 1047
Netfang: fsi@instarch.is

Efnisyfirlit

1. Inngangur	4
2. Um fornleifaskráningu.....	5
3. Fyrri fornleifakönnun	7
4. Byggðasaga	7
5. Fornleifaskrá.....	9
6. Minjar í hættu	16
7. Niðurlag	17
Heimildaskrá	18

Skrá yfir kort

1. Minjakort fyrir Tungufell	17
------------------------------------	----

1. Inngangur

Í marslok 2003 hafði Hjördís Geirdal, eigandi jarðarinnar í Tungufelli, samband við Fornleifastofnun Íslands og fór þess á leit að stofnunin skráði fornleifar í landi Tungufells vegna skógræktar sem þar er ráðgerð. Skráningin var unnin í lok mars og byrjun apríl.

Fornleifastofnun hafði áður unnið heimildakönnun (svæðisskráningu) fyrir allt svæðið norðan Skarðsheiðar og kom út skýrsla um þá svæðisskráningu 1996. Heimildakönnun leiddi í ljós 20 þekkta minjastaði í landi Tungufells. Eftir vettvangsathugun reyndust staðirnir vera 23 talsins.

Efnisskipan í þessari skýrslu er svipuð og í öðrum skýrslum um aðalskráningu fornleifa.¹ Á eftir inngangi er kafli um fornleifaskráningu sem m.a. gefur yfirlit um löggjöf og aðferðir við fornleifaskráningu (2. kafli). Þá er greint frá fyrri fornleifarannsóknnum á skráningarsvæðinu (3. kafli) og sögu jarðarinnar (4. kafli). Síðan er birt skrá yfir fornleifastaði sem kannaðir voru vorið 2003 (5. kafli). Í skráningarkerfi FSÍ eru minjastaðir flokkaðir eftir jörðum. Er miðað við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Jörðin fær sérstakan kafla þar sem gerð er grein fyrir takmörkum hennar, breytingum á þeim og öðrum upplýsingum sem geta varpað ljósi á sögu byggðar og búskapar á staðnum. Bænum fylgir síðan skrá með ítarlegri umfjöllun um hvern minjastað með teikningum þar sem við á. Með jörðinni fylgir einnig minjakort sem sýnir minjastaði, örnefni og aðrar upplýsingar sem tengjast fornleifum og horfnum búskaparháttum. Í 6. kafla er rætt um minjar sem eru í hættu í Tungufelli og settar fram tillögur um aðgerðir til að vernda fornleifar á svæðinu. Í 7. kafla er svo niðurlag.

Fornleifaskráning í Tungufelli var gerð af Birnu Lárusdóttur og Elínu Ósk Hreiðarsdóttur og er sú síðarnefnda höfundur skýrslu þessarar, en verkið var unnið undir stjórn Adolfs Friðrikssonar. Minjakort sem sýnir dreifingu fornleifa aftan við skýrslu er fengið að láni frá Vesturlandsskógum og eru þeim færðar þakkir fyrir liðlegheit. Heimildamanni, Vilhjálmi Hjörleifssyni, eru einnig færðar kærar þakkir fyrir aðstoðina.

¹ Sbr. Adolf Friðriksson & Orri Vésteinsson, *Fornleifaskráning í Eyjafirði I*, Fornleifastofnun Íslands & Minjasafnið á Akureyri, Akureyri 1994.

2. Um fornleifaskráningu

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenska fornleifafélags, einkum og sérílagi staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdaglegar fyrir hundrað árum síðan eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegum upplýsingum um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun, og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmiskonar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna. Slík heimildakönnun er nauðsynlegur undirbúningur undir vettvangsathuganir en hún getur líka skilað sjálfstæðum niðurstöðum. Nægilegar heimildir eru til, til að gefa grófa mynd af fjölda, eðli og ástandi minja á ákveðnum svæðum, og skipuleg heimildaúttekt í því skyni getur komið að gagni við skipulagsgerð jafnt sem minjavernd og rannsóknir. Af þessum ástæðum hefur Fornleifastofnun Íslands á undanförunum árum unnið að þróun aðferða við fornleifaskráningu sem fela í sér að skráningunni er skipt þrjú afmörkuð stig og eru þar höfð til viðmiðunar hin þrjú stig skipulagsvinnu. Svæðisskráning er gerð fyrir svæðisskipulagsgerð, aðalskráning fyrir aðalskipulagsgerð og deiliskráning fyrir deiliskipulagsgerð. Svæðisskráning felst í öflun heimilda um fornleifar á viðkomandi skipulagssvæði og söfnun gagna sem gefa margvíslegar vísbendingar um menningarminjar. Markmið svæðisskráningar er að gefa heildaryfirlit um ástand og eðli menningarminja á skipulagssvæðinu, finna og skilgreina svæði og staði sem eru sérstaklega athyglisverðir eða í sérstakri hættu og vera undirbúningur undir aðalskráningu fornleifa. Aðalskráning felst í vettvangsvinnu og miðar að því að staðsetja og kortleggja einstaka minjastaði og lýsa þeim á

skipulegan hátt. Deiliskráning er síðan nákvæmari úttekt á litlu svæði og er unnin samhliða áætlanagerð um endanlega ráðstöfun jarðnæðis.

Á undanförmum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 10. grein þjóðminjalaga (nr. 107, 2001), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: "Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja ..." Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölþætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mó gröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;
- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu.

Ef mannvistarleifar sem falla undir ofangreinda skilgreiningu finnast á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði, þá þarf að leita heimildar til að hreyfa við þeim. Í 14. gr. þjóðminjalaga segir m.a.: "Nú telur ... sá sem stjórnar opinberum framkvæmdum, að hann þurfi að gera jarðrask, svo sem vegna vegagerðar, veitulagnar, framræslu eða skógræktar, er haggð geti við fornleifum og skal hann þá skýra Fornleifavernd ríkisins frá því áður en hafist er handa við verkið. Lýst skal nákvæmlega breytingum

þeim er af framkvæmd mundi leiða. Fornleifavernd ríkisins ákveður hvort og hvenær framkvæmd megi hefja og með hvaða skilmálum. Við allar meiri háttar framkvæmdir ... skal sá sem fyrir þeim stendur bera kostnað af nauðsynlegum rannsóknum."

Það eru því hagsmunir framkvæmdaaðila að hægt sé fletta upp í ábyggilegum skráum um staðsetningu fornleifa áður en framkvæmdir hefjast svo komist verði hjá óþarfa kostnaði og töfum. Einnig eykst nú skilningur á að fornleifar eru vannýttar auðlindir í ferðaþjónustu en forsenda þess að hægt sé að velja staði til kynningar fyrir ferðamenn er að til séu heildstæðar upplýsingar um menningarminjar, ástand þeirra og staðsetningu á viðkomandi svæði.

Að auki má minna á að mat á því hvað teljast markverðar fornleifar hefur lengst af tekið mið af sögu lands og þjóðar í heild. Minni gaumur hefur verið gefinn að sérkennum ákveðinna svæða og fornleifum sem eru markverðar í samhengi héraðssögu. Af þessum ástæðum er eðlilegt að fornleifaskráning sé unnin í nánú samstarfi við sveitarstjórnir og stofnanir þeirra, með hliðsjón af þörfum þeirra.

3. Fyrri fornleifakönnun

Ekki er vitað um að neinar fornleifaathuganir hafi verið gerðar í landi Tungufells fyrr en vorið 2003.

4. Byggðasaga

Tungufell er talin landnámsjörð en lítið er þó hægt að fullyrða um í hvaða röð jarðir í Lundaarreykjadal voru numdar. Um þessi atriði eru engar áreiðanlegar heimildir en þó má draga einhverjar ályktanir af tiltækum heimildum.

Samkvæmt Sturlubók Landnámu nam Björn gullberi á Gullberstöðum allan Lundaarreykjadal sem ber væntanlega að skilja sem dalinn báðum megin Grímsár þar til komið er niður á láglendi hjá Hesti eða svo. Í Þórðabók er hinsvegar sagt - og væntanlega ættað úr Styrmisbók -að Grímur háleyski á Hvanneyri sé sjálfstæður landnámsmaður látinn nema Lundaarreykjadal sunnan Grímsár og fleiri dali². Þetta hefur verið skilið sem svo að landnám Bjarnar hafi átt að ná niður að Hvítá og náð yfir allt landnám Óleifs hjalta. Það getur þó varla talist sennilegt né þarf að skilja söguna

² ÍF I, 70 nmgr. 6.

svo: það segir berum orðum að Björn hafi numið *dalinn* frá Grímsá og að Flókadalsá en ómögulegt er að höfundur þeirra orða hafi hugsað sér að Lundarreykjadalur hafi náð alla leið niður að Hvítá. Sennilegra er að höfundurinn hafi átt við að landnám Björns hafi náð að Flókadalsá ofan við Flókadal enda náði landareign Lundar að ánni þar á kafla og Lundarprestar gerðu á seinni öldum tilkall til Þóreyjartungna sem eru sunnan við Flókadalsá og tilheyrðu Hrísum og síðar Reykholtskirkju.

Sjálfstæð landnám í dölum, hafa líklegast oftast í miðjum dal eða efst í honum, sem byggð hefur síðan breiðst út frá. Auðvitað er hugsanlegt að slíkir byggðakjarnar hafi risið þar sem fyrir voru selbyggingar, járvinnslustaðir eða útibú frá láglandisjörðum og að land hafi þá verið keypt eða tekið með valdi af þeim láglandisbændum sem áður höfðu gert tilkall til þess.

Má ætla að í Lundarreykjadal miðjum norðanmegin hafi verið nokkur stærri býli sem hafi verið sjálfstæðir byggðakjarnar Gullberastaðir og Lundur, sem seinna skiptust upp í minni býli. En ekki getur það verið tilviljun að jörðunum Lundi, Gullberastöðum og Oddsstöðum fylgdu víðáttumikil heiðalönd fyrir ofan efstu bæi í dalnum á Bláskógaheiði og upp undir Ok-hlíðar. Það styður frásögn Landnámu um að fyrsta byggð í dalnum hafi verið á Gullberastöðum og að þaðan hafi þeim sem seinna komu verið vísað til landa milli Grímsár og Tunguár (jarðirnar Brautarholt, Tungufell, Brenna, Reykir og Þverfell).³ Því má ætla að Tungufell byggist upp fljótlega eftir að fyrstu landnámsmennirnir koma í dalinn.

Saga Tungufells frá landnámi og fram á 17. öld er nokkuð á huldu enda bæjarins hvergi getið í Fornbréfasafni Íslands. Bæjarins er hins vegar getið í jarðaskjali frá 1684. Þá selur Sigríður Vigfúsdóttir 6 hdr í Tungufelli og að auki 2 hdr með Pétri Bjarnasyni til Jóns Sigurðssonar. Af þessu má greina að á þessum tíma hefur jörðinni verið skipt upp.⁴

Sú staðreynd að þrátt fyrir að jörðin sé landnámsjörð er hennar hvergi getið í fornbréfasafni gæti bent til stöðuleika, þ.a. að hún sjaldan gengið kaupum og sölum. Ekki er vitað um breytingar á landamerkjum Tungufells né heldur eru þekkt nokkur afbýli eða hjáleigur í landareigninni og mætti einnig túlka það sem vísbendingu í sömu átt, þ.e. að byggð í Tungufelli hafi um aldir verið nokkuð stöðug og að bærinn

³ ÍF I, 72.

⁴ Jarðabréf frá 16. og 17. öld, 34

hafi lengst af verið í bændaeign. Um þetta verður þó ekki fullyrt þar sem heimildir horfinna alda þegja flestar þunnu hljóði um landnámsbæinn á Tungunni.

5. Fornleifaskrá

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti (BO, SP o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: BO-182:001). Fornleifaskrá hverrar jarðar hefst á stuttu yfirliti yfir skiptingu jarðarinnar, eignarhald hennar og matsverð, og einnig er gefin stutt lýsing á náttúrufari og búskaparaðstæðum og fjallað um sléttun túna. Þar á eftir kemur listi yfir fornleifar sem fundist hafa heimildir um.

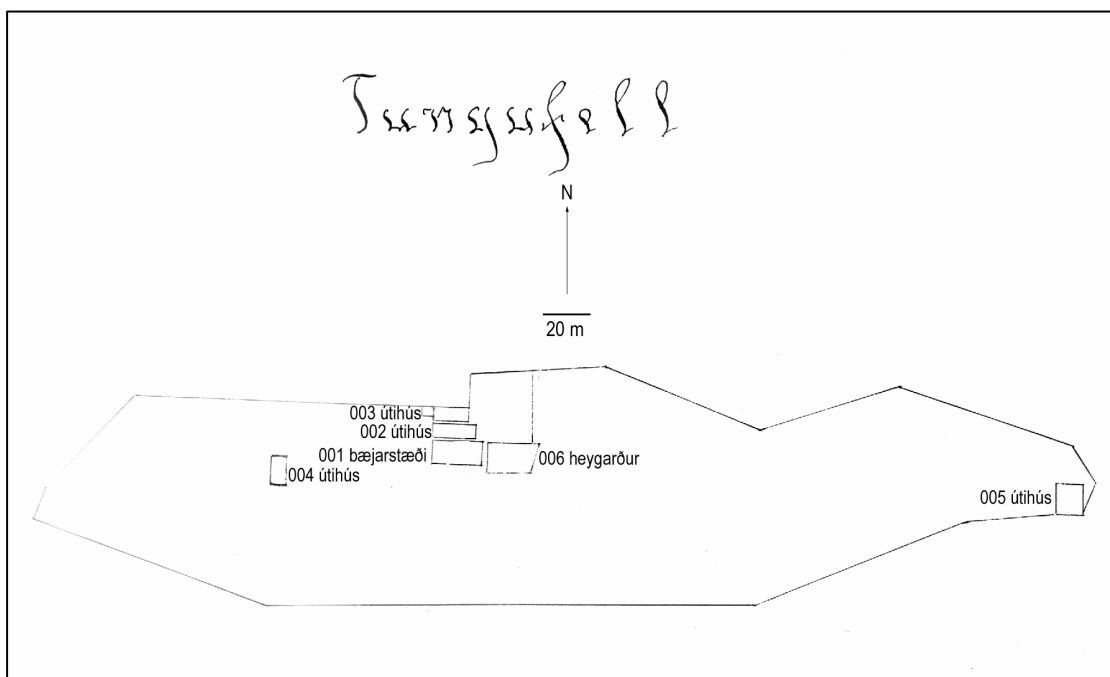
Í skránni fær hver minjastaður eina grein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hverrar greinar eru grunnupplýsingar auðkennisnúmer, sérheiti, tegund, hlutverk og hnattstaða. Á eftir auðkennisnúmeri kemur sérheiti hennar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis fornleifin er, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hverskyns (t.d. tóft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað er um en er horfið (heimild, örnefni) eða fornleif sem ekki hefur verið mannvirki (álagablettur, sögustaður eða nátttröll). Allir fornleifastaðir eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra er ekki alltaf hægt að ákvarða. Á eftir hlutverki kemur hnattstaða minjastaðarins í gráðum og mínútum. Mæling hnattstöðu er gerð með GPS staðsetningartækjum (stillingin WGP 84) og er mælt í miðju hvers minjastaðar. Áætlað frávik frá miðju sé ekki meira en 10 metrar að meðaltali. Þar sem getur um „heimild um...” t.d. útihús, þá er átt við að eingöngu eru til heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skrásetningu. Þó engar minjar hafi fundist, er engu að síður tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hann á grundvelli fyrirbyggjandi upplýsinga með um 50 metra fráviki.

Í annarri línu hefst lýsing minjastaðar oftast á tilvitnun í fyrirbyggjandi heimildir en síðan er staðsetningu hans lýst. Þar á eftir kemur oft lýsing á

aðstæðum og síðast lýsing á mannvirkinu sjálfu ásamt með öðrum upplýsingum sem við eiga.

Í næstsíðustu línu er lagt mat þá hættu sem minjastaðurinn kann að vera í. Hættustig eru eftirfarandi: 1) engin hættu, 2) hættu, og 3) stórhættu. Gerð er grein fyrir hver er hættuorsök hverju sinni. Þá er í síðustu línu getið heimilda ef einhverjar eru, oft með skammstöfunum, en úr þeim er leyst í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

BO-182 Tungufell

16 hdr. 1708. Landnámsjörð.

1684 Sigríður Vigfúsdóttir selur 6 hdr í Tungufelli og að auki 2 hdr með Pétri Bjarnasyni til Jóns Sigurðssonar.⁵

1918: 28.245 m² = 8 2/3 dagsl. 4/5 þýft. Garðar 672 m². "Múlinn er allhár og brattur og ekki mikið gróinn. Undirlendið er lítið norðan hans, en að sunnan eru flatir flóar og síðan stuttar og brattar valllendisbrekkur, en úr því holt og mýrarsund suður að Tunguá. Vestan til í landareigninni eru gróðurlítill holt og mýrarsund á milli. Laxveiði er í Tunguá, en engin í Grímsá, sem hér er ólaxgeng." segir í örnefnaskrá.

BO-182:001 Tungufell bæjarstæði bústaður

64°31.387N 21°16.645V

Gamli bærinn í Tungufelli, sem stóð fram til 1950 er núverandi íbúðarhús var byggt, stóð 30-40 m sunnan við íbúðarhúsið og aðeins ofar í brekkunni. Allbrött brekka í halla mót SSV. Íbúðarhúsið stendur á sléttum stalli sem hefur verið grafinn inn í brekkuna. Neðan við bæjarstæðið, við núverandi bæjarstæði, hefur verið nokkurt rask. Þar er nú manngerð tjörn sem hlaðið hefur verið umhverfis og lítill lækur sem rennur í hana. Gamla bæjarstæðið er annars þýft og þar er nær engin hólmyndun sjáanleg. Græðlingum hefur verið stungið niður í bæjarstæðið en þeir virðast þó dauðir. Skjólbelti liggur austur-vestur upp brekkuna, fast suðaustan við bæjarstæðið og e.t.v. yfir hluta þess. Ljóst virðist að bænum hafi verið rutt alveg út og sléttað úr að hluta.

⁵ Jarðabréf frá 16. og 17. öld, 34

Ekki er um eiginlegan bæjarhól að ræða en áætluð stærð bæjarstæðis er um 30 X 50 m. Ofan við bæjarstæðið, þar sem brekkan verður brattari, er nokkuð áberandi hóll þar sem hugsanlega gætu leynst mannvistarleifar, gætu þar hafa staðið úthús (sjá 002 og 003).

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Túnakort 1918

BO-182:002 heimild um útihús 64°31.392N 21°16.633V

Samkvæmt túnakorti frá 1918 stóð útihús að húsabaki, fast aftan eða norðan við gamla bæinn, en aðskilið frá honum. Þar er nokkuð áberandi hóll við rætur brattrar brekku.

Hóllinn er þýfður og ekki ólíklegt að í honum leynist mannvistarleifar. Hann sker sig betur úr brekkunni en 001 og liggur langsum í hlíðinni (norður-suður) og er um 25 X 12 m að stærð. Við syðri enda hólsins er skjólbelti úr trjám. Dálítill trjálundur er einnig ofan við norðurenda hólsins.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir:Túnakort 1918

BO-182:003 heimild um útihús 64°31.393N 21°16.628V

Samkvæmt túnakorti frá 1918 stóð útihús að húsabaki, aftan eða norðan við gamla bæinn, en aðskilið frá honum, fast norðan við 002. Þar er nokkuð áberandi hóll við rætur brattrar brekku.

Hóllinn er þýfður og ekki ólíklegt að í honum leynist mannvistarleifar. Hann sker sig betur úr brekkunni en 001 og liggur langsum í hlíðinni (norður-suður) og er um 25 X 12 m að stærð. Við syðri enda hólsins er skjólbelti úr trjám. Dálítill trjálundur er einnig ofan við norðurenda hólsins.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir:Túnakort 1918

BO-182:004 heimild um útihús 64°31.407N 21°16.734V

Um 60 m suðvestan við gamla bæinn (001) var áður útihús í túni, samkvæmt túnakorti frá 1918. Húsið hefur staðið um 30 m suðvestan við íbúðarhúsið sem nú stendur í Tungufelli og 5-10 m ofan við heimreið. Umhverfis er sléttað tún. Öll ummerki um útihúsið eru horfin.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Túnakort 1918

BO-182:005 heimild um útihús 64°31.308N 21°16.432V

Samkvæmt túnakorti frá 1918 stóð útihús um 200 m austan við bæ 001. Þar eru hlíðarrætur og mikið stórgryti sem runnið hefur úr Múlanum. Engar tóftir sjást á þessum stað. Austurhluti gamla túnsins virðist samt aldrei hafa verið sléttaður. Mjög ólíklegt virðist reyndar að túnið hafi náð 200 m austur fyrir bæ, það virðist fremur hafa endað um 150 m austur af 001 þar sem nú er girðing.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Túnakort 1918

BO-182:006 heimild um heygarð 64°31.373N 21°16.636V

Heygarður var fast við bæjarstæðið 001 að suðaustan, handan við skjólbelti sem liggur þvert á brekkurnar. Á þessum stað er merktur heygarður á túnakort frá 1918. Næst í brekku, mót suðvestri. Ábúendur hafa búið sér til safnhaug á þessum stað en fyrir þann tíma var heystæðið horfið.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Túnakort 1918

BO-182:007 Skógarnef heimild um kolagröf 64°31.854N 21°16.922V

"Skógarnef ... gengur fram að ánni norðan við fellið. Þar var skógur gerður til kola 1706. Utan við Skógarnefið er smálækur, sem rennur í Grímsá og heitri Skógarnefslækur." segir í örnefnalýsingu. Skógarnef kallast lítið nes út í Grímsá austan við Skógarnefslæk. Nefið var nálega þar sem Hrisbrekknafoss er á ánni. Fremst á Skógarnefi skagar klettsnös að ánni. Umhverfis klettanefið sjálft er grýtt en upp af því eru þýfðar mýrar. Engar leifar kolagrafa eru nú sjáanlegar á nesinu, enda stærstur hluti Skógamefs nú mjög mýrlendur.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Ö-Tungufell, 1

BO-182:008 Tvívörður varða 64°31.722N 21°16.023V

"Utanvert við Kleppagilið eru tvö lítil holt með vörðum á, og heita þau Tvívörður." segir í örnefnalýsingu. Tvívörður eru enn greinilegar. Þær standa á tveimur, fremur lágum holtum 200-300 m ofan við Grímsá en um 700 m ASA við Skógarnef 007. Tvö lág holt með vörðubrotum í toppinn. Holtin eru grýtt í toppinn en annars gróin mosa og lyngi. Milli holtanna og víðast umhverfis er þýfð og sinuvaxin mýri.

Vörðurnar eru tvær og mætti draga línu á milli þeirra NA-SA. Um 90 m eru á milli varðanna. Suðvestari varðan er ólögulegri og hrundari. Hún er 1,5 m í þvermál en 0,4 m á hæð. Norðaustari varðan er stæðilegri og stendur auk þess á stærra holti. Efri hluti holtisins er ber fyrir utan litla, gróna bungu þar sem varðan stendur. Varðan er 1,1-1,2 m á hæð en 1,5 m í þvermál. Steinarnir í vörðunum eru vaxnir skóf.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Ö-Tungufell, 1

BO-182:009 Húsasund náma mógrafir

64°31.567N 21°17.001V

"Upp af Hrismýrinni er kringlóttur, nafnlaus melur, en þar upp af er mýrarsund, sem heitir Húsasund; þar er nú tekinn mór." segir í örnefnaskrá. Húsasund er norðvestan við útihúsamstæðu sem stendur nú í Tungufelli og dregur nafn sitt líklega af henni. Mógrafir eru neðarlega í sundinu, næstum beint vestan við útihúsin. Grafirnar eru um 150 m ofan við heimreið. Deiglent sund, þó virðist víða stutt í grýttan jarðveg enda gróinn melur austan við en ógróinn lágur melur vestan við.

Greinilegar mógrafir eru í mýri austan í lágu og grýttu holti. Grafirnar eru enn greinilegar og blautar enda voru þær notaðar fram á síðari hluta 20. aldar. Þegar grafirnar voru skoðaðar voru þær á kafi í snjó en og því erfitt að áætla stærð þeirra nákvæmlega. Þær eru þó a.m.k. 25 X 15 m.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Ö-Tungufell, 2

BO-182:010 heimild um leið

64°31.474N 21°16.364V

"Ofan við það [Nibbusund] eru svo Heimri- og Fremri-Nibbur. Það eru smáklettur við götuslóða, sem liggur norður með Múlanum." segir í örnefnaskrá. Götuslóðinn lá samkvæmt Vilhjálm Hjørleifssyni frá bæ til norðurs, yfir vestasta sporðinn á Múlanum og áfram í norðaustur með Múlanum, inn í dalinn þar sem Grímsá rennur. Götur sjást ekki við Múlaendann, þar er stórgrýtt og gróðursnautt. Líklegt er að göturnar hafi verið fjárgötur.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Ö-Tungufell, 2

BO-182:011 Litlavarða varða samgöngubót

64°31.505N 21°16.408V

"Upp af Móholti, niður að túni og upp á móts við Litluvörðu, heitir Húsás [sem er við Húsasund]." segir í örnefnaskrá. Varðan er uppi á hæðardraginu norðvestan undir Viðbjóði (020), fast við þar sem göturnar yfir Múlann lágu (010). Varðan er um 300 m norðan við bæ (001). Gróinn, lítill og ávalur klettahóll, fast við þar sem hliðin fer að hækka upp í Viðbjóð.

Lítill varða og óreglulega hlaðin, um 0,5 m á hæð og 0,5 X 0,5 m að grunnfleti. Tilgangur vörðunnar er óljós en Vilhjálmur Hjørleifsson segir að þangað hafi þurft að fara í smalamennsku, þá var varðan notuð sem viðmið.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Ö-Tungufell, 2

BO-182:012 *Strákavað* heimild um vað

64°31.915N 21°17.086V

"Rétt neðan við hann [Hrísbrekknafoss] er vont vað á ánni [Grímsá], en frýs sjaldan, þar sem áin er straumhörd og fellur í strengjum; en vaðið Strákavað." segir í örnefnaskrá. Í athugasemdum við örnefnaskrá segir hins vegar: "Strengi heyrir ekki talað um nú í Grímsá, hins vegar Strengjavað. Strákavað er trúlega nýtt." Strengjavað/Strákavað var á Grímsá við merki Tungufells og Brautartungu.

Vaðið var milli Skógarnefslækjar og merkja, 150-200 m neðan við Hrísbrekknafoss. Merkjagirðing liggur að Grímsá eilítið austar en merkin eru samkvæmt örnefnalýsingu og örnefnum á gróðurkorti. Fast vestan við Skógarnefslæk hefst flatur árbakki við Grímsá en austar eru þverhníptir klettir að ánni. Um sama bil breiðir áin nokkuð úr sér og er sjálfsagt um 70 m á breidd. Um þetta bil hefur vaðið verið. Er þar besti staðurinn til yfirferðar á þessu svæði þótt áin sé nokkuð straumhörd og sjálfsagt ekki undir 80 cm á dýpt þar sem dýpst er. Norðan við á liggur slóði að ánni á svipuðum slóðum. Engan slóða má greina að ánni í landi Tungufells.

Hættumat: engin hætta

Heimildir:Ö-Tungufell, 2

BO-182:013 *Fjóstunga* örnefni fjós

64°31.366N 21°16.704V

"Úttúnið fyrir vestan bæinn Fjóstunga og flöt þar utar Steinaflöt" segir í örnefnaskrá Vilhjálmur Hjörleifsson að Fjóstunga hafi verið önnur tveggja tungna um 50 m suðvestan við núverandi íbúðarhús, neðan heimreiðar. Þar er nú umbylt stykki, sléttað og hefur skurður verið grafinn með því að vestan. Engar rústir sjást og er ekki vitað um þær.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Ö-Tungufell, 3

BO-182:014 *Grafarsund* heimild um mógrafir

64°31.403N 21°16.517V

Grafarsund er utan við Brekkurhorn. "Þar hefur verið tekin mór fyrir ævalöngu síðan. Þetta sund nær að merkjum móti Brautartungu." segir í örnefnaskrá. Grafarsund var 650-700 m suðvestan við bæ (001). Það var þar sem nú eru sléttuð tún fast austan við heimreiðina að Tungufelli. Rennislétt tún, umkringd skurðum, eru þar sem grafirnar voru áður. Samkvæmt Vilhjálmur Hjörleifssyni var ýtt ofan í grafirnar eftir 1970.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir:Ö-Tungufell, 3

BO-182:015 *Byrgi* tóft af fjárskýli

64°30.606N 21°16.731V

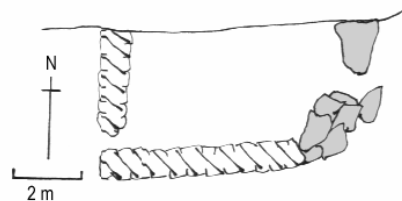
"Byrgishóll er aðeins nær ánni [en Borgarhólar]. Vestan á honum er Byrgi, sem hætt er að nota fyrir löngu." segir í örnefnaskrá. Í athugasemdum við örnefnalýsingu segir þó að byrgið hafi ekki verið byggt á Byrgishólnum heldur utan í Barðinu sem er ofan við. Einhver ruglingur virðist vera á örnefnum á þessum stað. Svo virðist að hóllinn neðan við Börðin hafi verið nefndur Byrgishóll en sá hluti barðsins sem var þar fyrir ofan Borgarhólar. Sjálft byrgið var þó í Borgarhólunum/Barðinu. Þar sjást enn leifar tóftar um 300 m ofan við þjóðveg.

Tóftin er byggð upp við

klettavegg að norðan en sunnan við hana er mikill bratti niður að Byrgishól. Nokkru neðar tekur við deiglent sund milli Barðanna/Borgarhóla og Byrgishóls sem er keilumyndaður hóll. Vestan við hefur land allt verið plægt vegna fyrirhugaðrar skógræktar. Tóftin er 8 X 4,5 m að stærð og op er sunnarlega á vesturhlið. Norðurhlið tóftarinnar er klettaveggurinn en aðrar hliðar eru hlaðnar úr lágu grjóti. Austurhliðin er þó fremur óskýr og hlaðin úr stórum grjóthnullungum. Hæð hleðslna er mest 0,6 en hún er þó mjög óregluleg.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir:Ö-Tungufell, 3

BO-182:016 tóft+garðlag stekkur

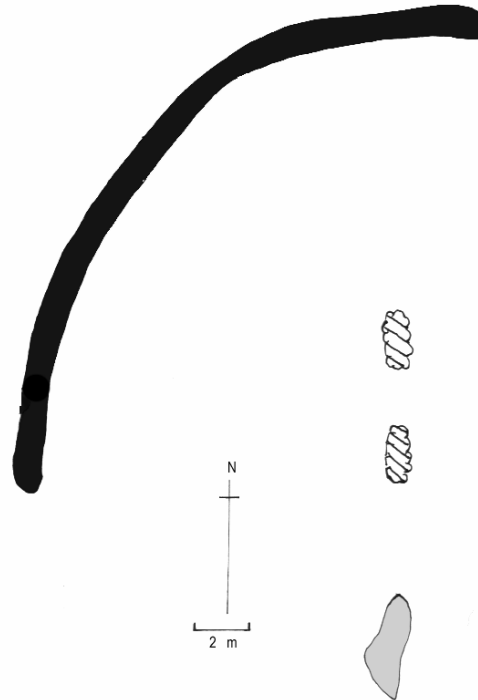
64°31.132N 21°17.627V

"Utan við [Grænamóa] er Stekkur og innan við hann Stekkjarlækur. Utan við Stekkinn er Merkjálág, en hún er niður af Grafarsundinu [014] ..." segir í örnefnaskrá. Leifar af stekkjartóft sjást enn um 300 m suðaustan við heimreið að Tungufelli og um 400 m norðaustan við þjóðveg. 20 m austan við stekkin er hálf-fallin vírgirðing sem liggur til suðurs í átt að þjóðvegi frá holtinu. 50 m norðan (ofan) við stekkin er skurður. Stekkurinn er á lágu holti sem rís upp úr flóanum umhverfis eins og lítill eyja.

Umhverfis holtið var þýfður mói en nú hefur allt svæðið verið plægt upp og þar hafin skógrækt. Því má sjá trjágræðlinga hér og þar. Svæðið er illa farið. Úr nokkurri fjarlægð má sjá grjóthleðslur á holtinu sem líkjast heillegri tóft en þegar nær dregur kemur í ljós að einungis er um stakar grjóthleðslur/hrúgur er að ræða. Svo virðist sem hringlaga hleðsla hafi verið umhverfis tóftina en hún er nú nær alveg skemmd og horfin. Þó má greina slitur hennar á um fjórðungi hringsins, í 10-15 m fjarlægð vestan og norðvestan frá steinhleðslunum. Gerðisleifarnar eru úr torfi, og mest um 0,2-0,3 m að hæð. Grjóthleðslurnar í sjálfum stekknunum eru aðeins hærri eða um 0,5 m að hæð. Um er að ræða tvær 2 m langar hleðslur en 2 m rof er á milli þeirra. Hugsanlegt er að hleðslurnar hafi áður myndað vesturvegg tóftarinnar en einnig hugsanlegt að grjóti úr stekknunum hafi verið hrúgað saman á þessum stöðum. Ljóst er að á þessum stað eru mikið skemmdar stekklarleifar.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir: Ö-Tungufell, 3

BO-182:017 Langagerði garðlag óþekkt

64°31.415N 21°17.592V

"Í miðri [Bæjarbrekku ofan við bæinn] er geysimikið garðlag, sem kallað er Langagerði." segir í örnefnaskrá. Garðlagið er nú orðið alveg ógreinilegt. Það er um 100 m ofar og aðeins ausar en íbúðarhúsið í Tungufelli. Samkvæmt Vilhjálm Hjørleifssyni var líklega rutt úr garðlaginu að hluta til að gera akfært um hlíðina. Þrátt fyrir það sjást óljósar leifar garðlagsins í hlíðinni ofan við íbúðarhúsinu og til vesturs að steypum vatnstanki í hlíðinni, í vestur frá honum sést hins vegar bara vegslóði að fjárhúsasamtæðu. Garðlagið náði þó áður alla leið að húsunum. Garðlagið er á einkennilega bröttum stað í hlíðinni ofan við íbúðarhúsið. Umhverfis eru þýfðar, en grasivaxnar hlíðar þar sem gróðursettir hafa verið trjágræðlingar.

Leifar garðlagsins eru nú um 5 m breiður þúfnakragi. Kraginn er mishár en nokkuð áberandi þegar horft er frá bæ eða enn ofar úr hlíðinni. Ekkert grjót sést í honum og virðist hann einvörðungu hafa verið hlaðinn úr torfi. Hægt er að greina kragann á um 100 m löngum kafla.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir: Ö-Tungufell, 3

BO-182:018 Sauðagerði örnefni fjárhús

64°31.487N 21°17.855V

"Í miðri [Bæjarbrekku ofan við bæinn] er geysimikið garðlag, sem kallað er Langagerði [017]. Fremst á því er kallað Sauðagerði. Þar fennti eitt sinn þrjá sauði." segir í örnefnaskrá. Ekki er vitað hvort eiginleg mannvirki voru á þeim stað sem kallaður var Sauðagerði eða hvort nafnið var eingöngu tilkomið vegna þess að þar fennti þrjá sauði við Langagerði. Ekki verður um það fullyrt nú en Sauðagerði var við vesturenda Langagerðis, líklega í námunda við þar sem útihúsasamtæða í Tungufelli er nú. Þýfð hlíð en á þeim stað sem líklegast er að fjárhúsi eða gerði hafi staðið (hafi á annað borð verið um fjárhús að ræða) er nú steinsteypt útihúsasamtæða.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir: Ö-Tungufell, 3

BO-182:019 Kúagerði örnefni

64°31.407N 21°16.642V

"Í miðri [Bæjarbrekku ofan við bæinn] er geysimikið garðlag, sem kallað er Langagerði. ... Beint niður

undan Langagerði er hvílt eða hvammur, sem heitir Kúagerði." segir í örnefnalýsingu. Ekki er nú vitað hvort Kúagerði var raunverulegt mannvirki eða hvort eingöngu var um að ræða hvílt þar sem kýrnar héldu sig eða voru mjólkaðar. Í brekkunni ofan við bæinn en neðan við Langagerði (017) er áberandi hvílt. Hún er milli íbúðarhúss og gamla bæjarstæðisins en 40-50 m ofar í hlíðinni. Sunnan við hvíltina er trjágróður en umhverfis er annars þýfð brekka. Hvíltin er um 40 X 20 m að stærð.

Engin mannvirki eru í eða umhverfis hvíltina.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir: Ö-Tungufell, 3

BO-182:020 hlaðin refagildra

64°31.393N 21°16.075V

"Á móbergsklettinum Viðbjóði er fornt tófubýrgi. Voru tófnar veiddar á þann hátt, að æti var haft í byrginu og þær lækkaðar þannig inn í það. Þá var steinn látinn detta fyrir opið." segir í örnefnaskrá. Viðbjóður er klettahæð suðvestan við hæsta punkt Múlans og aðskilin frá honum með lægð. Þetta er um 500 m austur af bæ í beinni loftlínu og í um 250 m y.s. Hróstug klettahæð með berum klöppum, lausagrjóti og smá mosaþembum.

Refagildran er nyrst á Viðbjóði. Við fyrstu sýn lítur hún út eins og ólöguleg grjóthruga en þegar betur er að gáð sést lítið op innundir hana að sunnan. Það er ferkantað og í framhaldi af því liggja göng innundir hrúguna allt að 1,5-2 m löng og þráðbein. Gildran er lítt fallin saman og hefur lágfóta rétt náð að smjúga inn í göngin en vart náð að snúa sér þar við. Göngin eru hlaðin, regluleg rás úr einu umfari grjóts, síðan hafa verið lagðar flatar hellur yfir og að síðustu steinum hrúgað óreglulega ofaná til að hylja mannvirkið. Gildran er alls 2 X 1 m að stærð en 0,5 m á hæð. Hún snýr norður-suður.

Refagildran er nyrst á Viðbjóði. Við fyrstu sýn lítur hún út eins og ólöguleg grjóthruga en þegar betur er að gáð sést lítið op innundir hana að sunnan. Það er ferkantað og í framhaldi af því liggja göng innundir hrúguna allt að 1,5-2 m löng og þráðbein. Gildran er lítt fallin saman og hefur lágfóta rétt náð að smjúga inn í göngin en vart náð að snúa sér þar við. Göngin eru hlaðin, regluleg rás úr einu umfari grjóts, síðan hafa verið lagðar flatar hellur yfir og að síðustu steinum hrúgað óreglulega ofaná til að hylja mannvirkið. Gildran er alls 2 X 1 m að stærð en 0,5 m á hæð. Hún snýr norður-suður.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir: Ö-Tungufell, AV 2

BO-182:021 frásögn af útihúsi

64°31.461N 21°16.852V

Samkvæmt Vilhjálmi Hjörleifssyni var torfkofi, sem undir lokin var notaður sem hæsnakofi, um 160 m norðvestur af íbúðarhúsi í Tungufelli. Kofinn var fast ofan við heimreiðina að Tungufelli. Kofinn var fast vestan við þar sem nú er jaðar túna en vestan við óræktarblett að vegarslóða að útihúsasamtæðu. Engin ummerki sjást um kofann en honum var ýtt út eftir 1970.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

BO-182:022 frásögn af útihúsi

64°31.501N 21°16.977V

Samkvæmt Vilhjálmi Hjörleifssyni var torfkofi fast norðvestan við vegarslóða að útihúsasamtæðu sem nú stendur í Tungufelli. Kofinn var 20-30 m ofan við heimreið. Fast austan við er vegarslóði en annars er umhverfis þýfður, en stórgrýttur mói.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

BO-182:023 Grænhóll frásögn af hleðsluleifum

64°31.257N 21°16.601V

Rústir voru í Grænhól, um 250 m suðaustur af bæ. Hóllinn er syðst og austast í túnstykki. Rennislétt tún og hóllinn hefur líklega verið sléttaður. Skurður er um 20 m sunnan við hólinn. Hóllinn er ávalur og áberandi en sléttaður og sjást engar hleðslur á honum. Vilhjálmur Hjörleifsson lenti oft í grjóti þegar hóllinn var sleginn á árum áður. Hóllinn rís 2-3 m upp úr túnunum og er brattastur að norðanverðu. Hóllinn er um 20 X 40-50 og virðist yfirborð hans hafa verið plægt sumarið 2002.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

6. Minjar í hættu í Tungufelli

Í Lundarreykjadal er ræktunarland fyrst og fremst í hlíðum og fjallsrótum en undirlendi lítið og árfarvegir óstöðugir. Tungufell, er eins og nafnið gefur til kynna, á tungusporði Tungufells sem er 340 m hátt fell um miðjan Lundarreykjadal. Bærinn sjálfur er staðsettur suðvestast á tungunni en jörðin á land beggja vegna tungunnar, að Grímsá að norðan en Tunguá að sunnan. Líklegt er að mestur hluti landsins hafi verið skógi vaxinn við landnám og greinilegt að svæðið upp frá Grímsá, í Tungufellslandi hefur áður verið skógi vaxið þar sem þar var gert til kola.

Að lokinni heimildakönnun og vettvangsrannsókn er ljóst að í Tungufelli eru 23 minjastaðir þekktir, sem teljast samkvæmt lögbundinni skilgreiningu fornleifar og eru því friðhelgir. Ástand minja telst fremur slæmt og á það sérstaklega við um minjar í túni þar sem nær engar minjar sjást. Þar hafa minjarnar flestar nær alveg vikið fyrir túnasléttun eða öðru því umróti sem fylgt hefur búskap. Undantekning frá þessu eru mjög óljósar og útflattar leifar garðlags í hlíðinni ofan við bæinn (017). Utan þessara mannvistaleifa má í Tungufelli sjá leifar þriggja mannvirkja (016, 020 og 015) auk tveggja varða (008 og 001) og mógrafa (009) vestan við bæ.

Þær fornleifar sem horfnar eru af yfirborði jarðar hafa ýmist verið eyðilagðar eða horfið í tímans rás af ýmsum orsökum. Sjaldan er unnt að ákvarða hvort minjastaður hefur verið algjörlega eyðilagður. Margar þessara minja kunna enn að leynast undir grassverði og gætu komið í ljós við framkvæmdir síðar. Áætluð er víðtæk skógrækt á jörðinni og eru flestar minjarnar í töluverðri hættu.

Reglan um dreifingu minjastaða er sú að flestir minjastaðir eru í og við heimatún en þeim fækkar hlutfallslega eftir því sem fjær dregur bæ. Þó ekki sjáist merki margra fornleifa á yfirborði í og við heimatún er ekki ólíklegt að mannvistarleifar séu þar neðan svarðar. Til að koma í veg fyrir að minjum verði spillt eða leggja þurfi út í mikinn kostnað við að bjarga fornleifum sem ógnað er væri skynsamlegt að afmarka hið gamla túnstæði og forðast skógrækt á því svæði.

Skógur eyðileggur ekki fornleifar á sama hátt og skurðgröfur. Rætur trjáa sprengja hinsvegar vegghleðslur og afmynda rústir þannig að það verður erfitt bæði að átta sig á þeim á yfirborðinu og kanna þær með uppgreftri. Það er þó ekkert sem segir að hagsmunir skógræktar og minjavörslu geti ekki farið saman. Fornleifar þekja aðeins brotabrot af heildarflatarmáli mögulegs skógræktarlands og ætti að vera

auðvelt að sneiða hjá þeim. Slíkt krefst aðeins að fornleifastaðirnir séu þekktir og að skógurinn sé hirtur þannig að hann sái sér ekki sjálfur í tóftir á auðum svæðum.

Greinilegustu fornleifarnar í Tungufelli eru refagildra (020) og byrgi (015). Á þessum stöðum ætti tvímælalaust að þyrma fornleifum og koma í veg fyrir hugsanlegar skemmdir af völdum skógræktar. Verndun staðanna ætti að verða einföld þar sem minjarnar eru staðsettar hátt uppí, utaní og á klettum. Æskilegt væri að merkja staðina og koma í veg fyrir að skógræktin gangi þeim of nærri.

Aðrar greinilegar mannvistarleifar í Tungufellslandi eru stekkjjarleifar suðvestan við bæ. Stekkjarleifarnar (016) eru nú mikið skemmdar en þó sjást enn leifar af hleðslum og því sem hugsanlega gæti hafa verið garðlag umhverfis. Stekkurinn er á lítilli hæð eða eyju í flóanum neðan við Brekkubrún. Gæta þarf að því að stekkjjarleifarnar verði ekki skemmdar frekar en þegar er orðið og forðast skógrækt í næsta nágrenni þeirra. Auðveldasta leiðin til að forða stekknunum frá frekara hnjaski væri að girða hann af og/eða merkja.

Leifar Litluvörðu (011) og Tvívarða (008) sjást enn norðan og norðaustan við bæ. Vörðubrotin eru öll nokkuð hrunin en þó enn greinileg. Æskilegt væri að gróðursetja ekki fast við vörðurnar og koma þannig í veg fyrir að skógrækt skemmi þær.

Mógrafir (009) eru um 400 m vestan við bæ. Ljóst er að mór var tekinn á þessum stað fram eftir 20. öldinni en ekki vitað hvenær grafirnar voru fyrst notaðar. Því er ekki hægt að fullyrða að grafirnar séu eiginlegar fornleifar samkvæmt lagalegum skilningi. Ekki er þó ólíklegt að svo sé og því æskilegt að forða staðnum í lengstu lög frá óþarfa skemmdum vegna skógræktar.

7. Niðurlag

Í skýrslulok er rétt að geta þeirra takmarka sem eru á þessu mati. Mat á áhrifum fyrirhugaðra framkvæmda á fornar mannvistaleifar er nýjung hér á landi og enn er langt í land að unnt sé að skera úr með fullri vissu hvort eða hversu margar minjar eru á fyrirhuguðu skipulagssvæði. Við framkvæmdir verður að hafa í huga að fornleifar geta komið óvænt í ljós og þá þurfi að stöðva framkvæmdir vegna þess þar til úrskurður Fornleifaverndar ríkisins er fenginn sbr. 20. gr. þjóðminjalaga.

Heimildaskrá

Adolf Friðriksson & Orri Vésteinsson, *Fornleifaskráning í Eyjafirði I-*,

Fornleifastofnun Íslands & Minjasafnið á Akureyri, Akureyri 1994-.

DI: *Íslenskt fornbréfasafn I-XVI*, Kaupmannahöfn/Reykjavík 1857-1972.

Jarðabréf frá 16. og 17. öld. Útdrættir, Gunnar F. Guðmundsson bjó til prentunar,
Kaupmannahöfn 1993.

JÁM: *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín, X. Eyjafjarðarsýsla*,
Kaupmannahöfn 1943.

JJ: J. Johnsen: *Jarðatal á Íslandi*, Kaupmannahöfn 1847.

ÍF: *Íslensk fornrit I-*, Reykjavík 1933 - .

Orri Vésteinsson, *Menningarminjar norðan Skarðsheiðar: Svæðisskráning*.
Fornleifastofnun Íslands, FS016-95033, Fjölrit, Reykjavík.

Örnefnaskrá fyrir Tungufell. Ari Gíslason skráði. Í handriti á Örnefnastofnun Íslands.

Tungufell: Viðbætur og athugasemdir. Athugasemdir við örnefnaskrá Ara Gíslasonar.

Hjörleifur Vilhjálmsson skráði 1971.

Túnakort 1918: Þjóðskjalasafn Íslands, Jarðadeild.

